

**174. Bijbelstudie over
JUDA EN DE ZWARTE FARAO'S
YUDA NANGA DEN BLAKA FARAO
YEHUDA V'HAPAR'ONIM HASHECHORIM
יהודה והפרעונים הכושים**

Deel 1: De opkomst van de 25^e (Kushitische) dynastie

Er is een oude Nederlandse gezegde, dat G'd met een kromme stok een rechte slag kan slaan, waarmee bedoeld wordt, dat de Eeuwige met bepaalde personen die helemaal niet goed zijn, toch een positief resultaat kan bereiken.

Telkens weer komen we in de Bijbel heidense afgodendienaars tegen, die nochtans door de Eeuwige gestuurd werden om Zijn volk Israël ter zijde te staan. Zelfs machtige farao's werden door de Eeuwige gebruikt, om G'ds volk hulp en bescherming te bieden in tijden van grote nood. Een bekend voorbeeld is de farao, die Yosef [Jozef] tot onderkoning maakte en zijn hele familie onderdak bood in het meest vruchtbare deel van Egypte, toen er een grote hongersnood heerste in K'na'an [Kanaän].

Andere farao's, die eveneens sympathie toonden voor G'ds volk, zijn daarentegen iets minder bekend, maar niet minder belangrijk. In deze studiereeks zal ik ook deze Egyptische koningen nader onder uw aandacht brengen: de farao's van de Kushitische 25e dynastie!

Terwijl Hoshea [Hosea], de laatste koning van het noordelijke tienstammenrijk Israël, tevergeefs zijn heil zocht bij één van de lokale farao's in de Delta, onderhield Y'chiz'qiyahu [Hizkia], de koning van Juda vriendschappelijke banden met de zwarte farao's van de 25e dynastie. Hun bondgenootschap was waarschijnlijk gebaseerd op de oude vriendschap met de zwarte Afrikanen sinds de dagen van Sh'lomo [Salomo], die tot op heden nog springlevend is gezien het grote aantal Ethiopische Joden en zwarte Joden uit andere Afrikaanse landen. Eigenlijk gaan de banden met de Kushieten zelfs nog verder terug, want volgens Numeri 12:1 was Moshe [Mozes] met een Kushitische vrouw getrouwd. Ook in latere tijden heeft de Eeuwige zwarte Afrikanen op het pad van Zijn dienstknechten gebracht met een speciale taak.

Zo had de profeet Yir'm'yahu [Jeremia] in 586 v.G.T., het jaar waarin de tempel verwoest en het volk van Juda in ballingschap weggevoerd werd, zijn leven te danken aan een Kushiet, de hoveling Eved Melech: *"Toen hoorden Shefat'ya, de zoon van Matan, G'dal'yahu, de zoon van Pash'chur, Yuchal, de zoon van Shelem'yahu, en Pash'chur, de zoon van Malkia, de woorden, die Yir'm'yahu [Jeremia] tot het gehele volk bleef spreken: Zo zegt de Eeuwige: Wie in deze stad blijft, zal sterven door het zwaard, de honger of de pest, maar wie eruit gaat naar de Chaldeeën, zal leven en zijn ziel als buit hebben en in leven blijven. Zo zegt de Eeuwige: Voorzeker zal deze stad in de macht van het leger van de koning van Babel gegeven worden en dat zal haar innemen. Toen zeiden de vorsten tot de koning: Laat deze man toch ter dood gebracht worden, want zo ontmoedigt hij de krijgslieden die in deze stad zijn overgebleven, en de gehele bevolking, door op zulk een wijze tot hen te spreken, want deze man zoekt niet het heil voor dit volk, maar het kwade. Koning Tzid'qiyahu [Sedekia] zeide: Zie hij is in uw hand, want de koning vermag niets tegen u. Toen namen zij Yir'm'yahu [Jeremia] en wierpen hem in de put van prins Malkiahu, die in de gevangenhof was, en zij lieten hem aan touwen zakken; in de put nu was geen water, maar wel slijk; en Yir'm'yahu zonk in het slijk.*

Eved-Melech [Ebed-Melek] echter, de Ethiopiër [Kushiet], een hoveling, die in het paleis des konings was, hoorde, dat zij Yir'm'yahu in de put hadden neergelaten (de koning nu vertoefde in de Benjaminpoort). En Eved-Melech ging uit het paleis des konings en sprak tot de koning: Mijn heer de koning, deze mannen hebben slecht gehandeld in alles wat zij de profeet Yir'm'yahu hebben aangedaan, dat zij hem in de put hebben geworpen; hij zou toch op de plaats zelf wel sterven van de honger, doordat er geen brood meer in de stad is. Toen gebod de koning Eved-Melech, de Ethiopiër [Kushiet]: Neem vanhier drie (NBV: dertig) mannen mee en trek de profeet Yir'm'yahu uit de put, voordat hij sterft. Toen nam Eved-Melech de mannen mee en ging in het paleis des konings in de ruimte onder de voorraadkamer en nam vandaar lappen van

afgedragen en gescheurde klederen, die hij aan touwen naar Yir'm'yahu in de put neerliet. En Eved-Melech, de Ethiopiër [Kushiet], zeide tot Jeremia: Leg nu de lappen van de afgedragen klederen en de lompen onder de oksels van uw armen, onder de touwen. En Yir'm'yahu deed dit. Toen trokken zij Yir'm'yahu aan de touwen op en haalden hem uit de put.”

Surinaams: “Dan Shefat'ya, a manpikin fu Matan, Gedal'yahu, a manpikin fu Pash'chur, Yuchal, a manpikin fu Shelem'yahu, nanga Pash'chur, a manpikin fu Malkia, ben yere den wortu disi Yir'm'yahu [Yeremia] ben taki gi a heri pipel taki: So Masra de taki: A suma disi sa tan na ini a foto disi sa dede nanga a howru nanga angriten nanga pestisiki; ma a suma disi go na fesi na den Kaldeya suma sa libi, bikasi den sa gi en libi na en leki wan winisani, èn a sa tan na libi. So Masra de taki: Fu tru, a foto disi sa fadon na ini a anu fu a legre fu a kownu fu Babel, disi sa teki en. Fu dat'ede den fesiman ben taki gi a kownu taki: Wi begi yu, gi wi pasi fu kiri a man disi, bikasi na so wan fasi a de swaki a anu fu den fetiman disi de tan na ini a foto disi, nanga a anu fu a heri pipel, te a taki den sortu wortu disi gi den; bikasi a man disi no suku bun gi a pipel, ma a suku ogri. Dan Tzid'qiyahu [Sedekia] a kownu ben taki: Luku, a de na ini un anu; bikasi a kownu no man du noti agensi un. Dan den ben teki Yir'm'yahu [Yeremia], èn den ben trowe en na ini a peti fu a fesiman Malkia, a manpikin fu a kownu, disi ben de na ini a opo presi fu a dungru-oso; èn den ben saka Yir'm'yahu go na ondro nanga titei. En watra no ben de na ini a peti, ma soso tokotoko, so Yir'm'yahu ben saka go na ini a tokotoko.

Now di Eved-Melech [Ebed-Melek], a Etiopia [Kushi] suma, wan fu den man disi ben luku na den weifi fu a kownu na ini a oso fu a kownu, ben yere dati den ben trowe Yir'm'yahu na ini a peti (a kownu ben sidon na a portu fu Benyamin), dan Eved-Melech ben komopo fu a oso fu a kownu, èn a ben taki gi a kownu taki: Mi masra a kownu, den man disi ben du ogri na ini alasani disi den ben du nanga Yir'm'yahu a profeti, disi den ben trowe na ini a peti; na ini a presi pe a de, a kan dede nomo fu angribere; bikasi brede no de moro na ini a foto. Dan a kownu ben komanderi Eved-Melech, a Etiopia [Kushi] suma taki: Teki dri tenti mansuma fu dya go nanga yu, èn hari Yir'm'yahu a profeti komopo fu a peti fosi a dede. So Eved-Melech ben teki den man nanga en, èn den ben saka den na ini a peti nanga titei go na Yir'm'yahu. En Eved-Melech, a Etiopia [Kushi] suma ben taki gi Yir'm'yahu taki: Poti den owru krosi nanga broko-krosi na yu ondro-anu na ondro den titei. En Yir'm'yahu ben du so. So den ben hari Yir'm'yahu nanga den titei, èn den ben hari en komopo fu a peti.” (Yir'm'yahu [Jeremia] 38:1-13)

In het kader van deze studie is het zeker van belang om te weten, dat er in dit citaat uit de NBG-vertaling alsook in de Surinaamse vertaling bij het woord 'Ethiopiër' in de Hebreeuwse grondtekst הכושי haKushi staat, 'de Kushiet'. Vandaar, dat ik dit ook telkens tussen haakjes erbij heb gezet. In de Statenvertaling wordt de hoveling Eved-Melech overigens 'de Moorman' genoemd en in de NBV 'de man uit Nubië'.

Op zich is er dus helemaal niets mis mee dat Y'chiz'qiyahu [Hizkia], de koning van Juda, vriendschappelijke banden met de Kushieten onderhield, maar waar het in deze studiereeks om gaat is de vraag op wie G'ds volk zijn vertrouwen vestigde toen de Assyriërs kwamen om de hele regio te veroveren: op de Eeuwige of op de sterke legerscharen van de farao's. Wat koning Hoshea betreft is het wel duidelijk en we zien ook hoe het met hem en zijn volk afliep.

Koning Y'chiz'qiyahu daarentegen vestigde zijn hoop weliswaar op de eerste plaats op de Eeuwige waardoor hem en zijn volk vooralsnog het lot van de noordelijke stammen bespaard bleef, maar hij verwachtte evengoed ook hulp van zijn Egyptische en Kushitische bondgenoten. Die kwamen inderdaad om het belegerde Jeruzalem te ontzetten, maar zij werden door de Assyriërs verslagen en de eer van Jeruzalem's bevrijding kwam uitsluitend de Eeuwige toe, want Hij heeft in één nacht 185.000 soldaten van het Assyrische aanvalsleger gedood, waardoor het zich terug moest trekken. Maar daar ga ik later nog uitgebreid op in.

Ik zal in deze studiereeks zowel de historische gegevens alsook de bijbelse verslagen de revue laten passeren, die voor ons waardevolle lessen bevatten om ons te verduidelijken dat wij in tijden van nood op de eerste plaats ons vertrouwen op de Eeuwige moeten vestigen en niet op mensen.

Juist om de betrouwbaarheid van dit bijbelgedeelte te onderbouwen moet ik het in de historische context plaatsen. Aanvankelijk kwam ik daarbij terecht in een ware doolhof van dateringen, want elke wetenschapper noemde andere jaargetallen met betrekking tot bepaalde gebeurtenissen en regeringstijden van de diverse koningen. Als meest betrouwbare datering hanteer ik in deze studiereeks de chronologie volgens de nieuwste researchresultaten van de

Israëlische egyptoloog Dan'el Kahn van de Universiteit van Haifa. Hij vond het sluitende bewijs in de inscripties van de Assyrische koning Sargon II in de rotswanden bij Tang-i Var in Iran.

Het land Kush

Het land Kush is bekend onder verschillende namen: de Egyptenaren noemden het Ta-Seti [het land van de boog], de Grieken noemden het Aethiopia en de Romeinen Nubia. Daarom is Kush in o.a. de NBG-vertaling en Het Boek vertaald met Ethiopië en in de nieuwe vertaling en de Groot Nieuws Bijbel met Nubië. Beide namen geven echter slechts onvoldoende de oorspronkelijke omvang van dit land en de ware identiteit van het volk der Kushiëten aan.

Kush was volgens בְּרֵאשִׁית B'reshit [Genesis] 10:6-8 de oudste zoon van Cham, en dus een kleinzoon van Noach: *“En de zonen van Cham waren Kush, Mitz'rayim, Put en K'na'an. En de zonen van Kush: Seva, Chavila, Sav'ta, Rama en Sav'techa; en de zonen van Rama waren Sheva en Dedan. En Kush verwekte Nimrod; deze was de eerste machthebber op de aarde.”* De meeste nakomelingen van Kush vestigden zich ten zuiden van Egypte en verspreidden zich later over de rest van Afrika. Alle Afrikanen met uitzondering van de Noordafrikanen stammen dus af van Kush en de Ethiopiërs, Somaliërs en Eritreeërs van Put. Daarom vind ik het enigszins misleidend dat het land Kush in Nederlandstalige Bijbels doorgaans met Ethiopië en Kushiëten met Ethiopiërs vertaald wordt. Sterker nog, het huidige Ethiopië maakte in Bijbelse tijden niet eens deel uit van Kush, want de zuidelijke grens van Kush was de zesde cataract bij het huidige Khartoum. Ik ben daarom blij, dat de Tanach, die weliswaar op de NBV gebaseerd is, maar toch alle oorspronkelijke Hebreeuwse namen hanteert, wel de juiste naam Kush voor het land en de aanduiding Kushiëten voor het volk hanteert (uiteraard in de Nederlandse spelling Koesj en Koesjieten).

Kush, dat al in de beschrijving van het Paradijs in בְּרֵאשִׁית B'reshit [Genesis] 2:13 genoemd wordt, was in de oudheid een welvarend land ten zuiden van Egypte in het gebied waar de Blauwe Nijl en Witte Nijl samenvloeien. Het dankte zijn welvaart evenals het buurland Egypte aan de Nijl, die één keer per jaar buiten zijn oevers trad een daarmee vruchtbare akkergrond creëerde en veel leem op het land achterliet, die gebruikt kon worden om er tichelstenen van te maken, die we uit het Exodus-verhaal kennen. Vanaf de grens met Egypte tot aan het huidige Khartoum had de Nijl in het antieke Kush maar liefst zes cataracten [stroomversnellingen]. De eerste cataract lag bij het eiland Philae ten zuiden van Aswan. De cataracten spelen een essentiële rol in de Kushitische geschiedenis. Kush was namelijk rijk aan goud, ijzer en andere metalen en vormde daardoor een belangrijke economische machtsfactor in de handel met Egypte en andere landen. Daarom werd de karavaanweg tussen Egypte en het land van de cataracten millennia lang als drukke handelsroute gebruikt, waardoor er in de loop der tijden niet alleen een uitwisseling van goederen, maar ook van culturele en religieuze opvattingen ontstond. Eigenlijk was het meer een éénrichtingsverkeer, want de Kushiëten namen wel veel Egyptische gebruiken zoals het bouwen van piramides en zelfs hun hiërogliefenschrift over en was de Kushitische religie en cultuur sterk verweven met de Egyptische, maar niet andersom!

Aanvankelijk werd Kush door de Egyptenaren slechts gezien als een stuk niemandsland dat je naar eigen goeddunken gewoon kon leegroven. En dat hebben ze gedaan. Zo werd er niet alleen goud en zilver uit dit gebied meegenomen, maar ook slaven. Vanaf het Middenrijk (2040-1785 v.G.T.) werd Kush echter tot halverwege de 2^e en 3^e cataract veroverd en gekoloniseerd. Tijdens de periode van het Nieuwe Rijk beschouwden de farao's dit wingewest echter niet meer als een kolonie, maar als een deel van Egypte en schoven de grenzen van hun rijk in het zuiden op tot aan het gebied tussen de 4^e en 5^e cataract. Op muurschilderingen in het tempelcomplex dat Ramses II bij het huidige Abu Simbel liet bouwen, staan Kushiëten in onderdanige posities ten opzichte van de Egyptenaren afgebeeld om daarmee de onderwerping van dit trotse Afrikaanse volk te memoreren. Ook de taferelen van de onderworpen Kushiëten, waarmee de zolen van Tutankhamon's sandalen gedecoreerd zijn, getuigen hiervan. Uiteindelijk strekte de Egyptische overheersing zich uit tot aan de 6^e en laatste cataract.

Toen tijdens de instabiele Derde Tussenperiode aan het einde van de 8^e eeuw v.G.T. het machtige Egyptische Rijk ingestort was en in het noorden door Libische machthebbers werd overheerst, zagen de Kushiëten hun kans om zich als zwarte Afrikanen na eeuwenlange onderdrukking van hun koloniale overheersers los te maken en de autonome macht van hun

eigen koninkrijk Kush te herstellen. Daar heb ik groot respect voor. Ik prefereer daarom ook om in deze studie de oorspronkelijke Afrikaanse namen van de Kushitische vorsten te gebruiken in plaats van de namen waaronder ze over het algemeen bekend zijn.

De 25^e dynastie van de Kushitische farao's

De eerste koning van dit nieuwe Kushitische Rijk was Alara (780-760 v.G.T.), die beschouwd wordt als de grondlegger van de latere 25^e dynastie, die onder egyptologen ook wel bekend staat als de Nubische dynastie van de zwarte farao's. Hij maakte daar weliswaar zelf geen deel van uit omdat hij nooit in Egypte geregeerd heeft, maar hij verenigde het land vanaf Meroë tot aan de derde cataract en stichtte ook Napata aan de voet van de 'heilige berg' (Gebel Barkal) als religieus en politiek centrum van Kush.

Daarmee effende hij de weg voor zijn opvolgers, die echter geen genoegen namen met het kleine koninkrijk Kush en zichzelf niet alleen Afrikaans, maar ook Egyptisch voelden door hun geloof, dat zij als zonen van Amun voorbestemd waren om als farao's over heel Egypte te heersen vanaf Kush tot aan de Middellandse Zee en daarmee de kosmische orde, de Ma'at te herstellen. Zij draaiden nu dus de rollen om en rukten op naar het noorden met het doel, het door onderlinge twisten tussen de naast elkaar bestaande farao's van de 22^e, 23^e en 24^e dynastie verdeelde en verzwakte Egypte te veroveren.

Kashta (760-753 v.G.T.), de broer van Alara en vader van Piye en Shabaka, was de eerste ook in Egypte erkende farao van de Kushitische 25^e dynastie. Zijn naam betekent letterlijk "de Kushiet", maar zijn Egyptische troon-naam Ma'a-Re betekent "Ra is rechtvaardig". Nadat hij Opper- en Neder-Kush met elkaar herenigd en het gezag van het Kushitische koningshuis in het hele land gevestigd had kon Kashta naar het noorden toe naar het huidige Aswān oprukken en zijn machtsgebied tot Opper-Egypte uitbreiden.

Door één van zijn dochters, Amenirdis I, in opvolging van Shepunepet I, de dochter van Osorkon III, als "godsvrouwe van Amun" in Thebe aan te stellen wist Kashta zijn invloed in Opper-Egypte te versterken en de feitelijke annexatie van de hele regio Thebe te legaliseren. Dat hij deze gebieden politiek beheerste, blijkt uit een stele die hij ter ere van Khnum in diens tempel op het eiland Elephantine liet oprichten en als teken van zijn aanspraak op heel Egypte nam hij de titel "Koning van Opper- en Neder-Egypte, Zoon van Re, Heerser over de twee landen" aan. Nadat Kashta erin geslaagd was, zijn macht over Thebe te vestigen, werd zijn oppergezag formeel in heel Egypte erkend. Volgens de Hongaarse geleerde László Török waren in Thebe en andere zuidelijke steden tijdens de regering van Kashta sterke Kushitische garnizoenen gestationeerd om enerzijds de autoriteit van deze koning over Opper-Egypte te waarborgen en anderzijds een mogelijke toekomstige invasie van deze regio vanuit Neder-Egypte, waar de Kushitische aanwezigheid zeer ondermaats was, te verhinderen. Kashta werd in 753 v.G.T. opgevolgd door zijn oudste zoon Piye.

De Kushitische naam Piye betekent "de levende". Door toevoeging van het Egyptische symbool voor leven, 'ankh', is deze tweede farao van de 25^e dynastie ook wel bekend onder de naam Pi(ankh)y. Zijn officiële troonnaam was Se-Nefer-Re, maar omdat Piye een bewonderaar van de farao Ramses II was, nam hij ook diens troonnaam User-Ma'at-Re aan. Koning Piye (753-721), de zoon van Kashta en Pebatjma, was de vader van Shabataka en diens opvolger Taharka, die in 2 Koningen 19:9 en Jesaja 37:9 genoemd wordt. Hij regeerde vanuit zijn residentiestad Napata ter hoogte van de vierde cataract in de Nijl over Kush en Egypte. Zijn militaire en politieke invloed bleef echter beperkt tot Opper-Egypte. Evenals zijn vader had hij echter weinig greep op Midden- en Neder-Egypte.

Tijdens de regering van Piye werd Egypte gekenmerkt door een politieke fragmentatie, die tot dan toe ongekennd was in haar geschiedenis. Nooit eerder regeerden zo vele farao's van vier verschillende rivaliserende dynastieën tegelijkertijd in dezelfde periode.

Hoewel Piye als farao van de 25^e dynastie de Horus-namen Sema-Tauī [vereniger van de beide landen] en Ka-Tauīfi [stier van zijn beide landen] alsook de Nebti-naam Mesi-Hemut Heka-Kemet [heerser van Egypte] droeg, waren de feitelijke heersers in Neder-Egypte Shoshenq V (767-734 v.G.T.) en Osorkon IV (734-715 v.G.T.) van de 22e dynastie in Tanis en Bubastis, Iuput II (754-715 v.G.T.) van de 23e dynastie in Leontopolis, ook Taremu genaamd, en Tefnakht (740-725 v.G.T.) van de 24e dynastie in Sais.

Ook in Opper-Egypte regeerden naast Piye nog twee andere farao's: Peftjauwybast (754-720 v.G.T.) van de 22e dynastie in Herakleopolis ofwel Neni-Nesu en Nimlot III (754-725 v.G.T.) van de 23e dynastie in Hermopolis, beter bekend als Khmun. In tegenstelling tot de heersers in Neder-Egypte hadden de beide laatstgenoemde koningen met Piye een akkoord bedongen om hun troon tenminste als vazal te mogen behouden.

Over de eerste twintig jaar van Piye's regeerperiode is weinig bekend, totdat hij te maken kreeg met de expansiedrift van Tefnakht, de ambitieuze Libische prins van Sais in de Delta, die zich daarvoor liet inspireren door de Assyrische expansie naar het westen.

Allianties van lokale vorsten tegen Piye en Tiglat-Pileser

De veldtochten, die Tiglat-Pileser III (745-727 v.G.T.) in de jaren 743-740 en 738 v.G.T. voerde in de Levant, het gebied dat het huidige Syrië, Israël en de Libanon omvat, heeft Tefnakht met grote belangstelling gadeslagen. Hij zag de Assyrische opmars van dichtbij.

In 740 v.G.T. viel het Fenicische eiland Arpad na drie jaar beleg in Assyrische handen. Koning Mata'an moest als vazal voortaan tribuut betalen aan Tiglat-Pileser III, die in de Bijbel vaak Pul genoemd wordt omdat hij ook de Babylonische naam Pulu droeg. Zijn Akkadische naam was Tukulti-apil-Esharra. Hij onderwierp ook de Arabieren onder koningin Zabibe en na de verovering van Hamat in 738 v.G.T. moesten ook de koningen Retzin (Rasunnu) van Aram in Damascus en Menachem van Israël in Samaria zich aan Tiglat-Pileser III onderwerpen en hem een hoge schatting betalen.

Hierover lezen wij in de Bijbel het volgende: *“Pul (Tiglat-Pileser), de koning van Assur, trok tegen het land op; Menachem gaf Pul duizend talenten zilver, opdat deze hem zou bijstaan om het koningschap in zijn hand te bevestigen. En Menachem hief dit geld van Israël, van alle vermogende lieden, om het de koning van Assur te geven: vijftig sheqel zilver per hoofd. Toen keerde de koning van Assur terug en bleef daar niet in het land.”*

Surinaams: *“En Pul (Tiglat-Pileser), a kownu fu Assur, ben kon agensi a kondre, èn Menachem ben gi Pul wan dusun talenti sorfu so dati en anu ben sa de nanga en, fu meki en anu kon moro tranga leki kownu abra a kownukondre. En Menachem ben kisi a moni fu Israël; a ben meki ala den bigi guduman pai, ibriwan feifi tenti sheqel sorfu moni gi a kownu fu Assur. So a kownu fu Assur ben drai go baka, èn a no ben tan drape an ini a kondre.”* (מלכים ב' M'lachim bet [2 Koningen - 2 Kownu] 15:19 en 20).

Waarom liet de Eeuwige het toe, dat de koning van Israël zich aan Tiglat-Pileser moest onderwerpen en aan hem een hoge tribuut moest betalen? Het antwoord staat in vers 18: *“Hij deed wat kwaad is in de ogen van de Eeuwige, hij week al zijn dagen niet af van de zonden die Yerov'am [Jerobeam], de zoon van N'vat [Nebat], Israël had doen bedrijven! - En a ben du den sani disi de takru na ini a ai fu Masra; a no ben libi den sondu fu Yerov'am [Yerobeam], a manpikin fu N'vat [Nebat], disi ben meki Israël du sondu, en heri libi langa!”*

Tefnakht, de heerser van de westelijke Deltastad Sais en hoofd van de Meshwesh, zag de Assyrische opmars als één van de belangrijkste factoren die zijn eigen expansiepolitiek mede bepaalden. De zwakte van de Kushitische militaire aanwezigheid in Neder-Egypte stelde Tefnakht in staat, vanuit de westelijke Delta grote delen van Neder-Egypte te onderwerpen en zijn macht tot het gebied van Memphis uit te breiden. Hij voegde het ene na het andere gewest in de Delta toe aan zijn groeiende grondgebied. Daarna probeerde hij ten dele met succes in Midden-Egypte en verder zuidwaarts steeds meer terrein te winnen. In 740 nam hij Per-Wadjet in, een stad in Opper-Egypte, waar de godin Hathor vereerd werd.

Omdat hij maar al te goed besepte, dat hij het alleen nooit zou kunnen winnen van de machtige koning Piye, die zichzelf als de door Amun aangestelde rechtmatige farao van geheel Egypte zag, ging Tefnakht een coalitie aan met andere lokale heersers van de Nijldelta. Tot de vorsten die zich bij zijn alliantie aansloten bevonden zich ook de farao's Osorkon IV van Tanis en Bubastis en Iuput II van Leontopolis (Taremu). Zelfs Nimlot III, de koning van Hermopolis (Khnum), één van de beide vazallen van Piye, brak zijn eed van trouw en schaarde zich aan de kant van Tefnakht. Steeds meer vooral Libische lokale vorsten sloten zich bij de alliantie aan zodat de Saitische leider Tefnakht uiteindelijk met een groot rebellenleger naar het zuiden trok. Ook in de Levant werd door lokale vorsten van Filistea, Israël, Aram, Ammon, Moab en enkele stadstaten een alliantie gevormd tegen de vreemde overheersing van hun regio. Het bestaan

van dit bondgenootschap wordt geïmpliceerd door Assyrische inscripties, die van een opstand tegen Tiglat-Pileser III berichten door o.a. Shamsi, de koningin van de Arabieren en de koningen Hiram van Tyrus, Chanun (Hanunu) van Gaza, Mitinti van Ashqelon, Resin (Rasunnu) van Damascus en Peqach van Samaria. Achaz, de koning van Juda daarentegen, was één van de weinige vorsten in de regio, die zich niet bij de rebellie aangesloten hadden.

Peqach'ya, die als koning van het noordelijke tienstammenrijk Israël aan Peqach voorafging, was evenals zijn vader Menachem een vazal van Tiglat-Pileser, de koning van het Assyrische Rijk. Om Israël van de hoge tribuutbetalingen te bevrijden werd Peqach'ya door zijn hoofdman Peqach, de zoon van Remal'yahu in zijn paleis te Samaria vermoord. De reden waarom de Eeuwige dit toeliet was exact dezelfde als bij zijn vader: *"Hij deed wat kwaad is in de ogen van de Eeuwige, hij week niet af van de zonden die Yerov'am [Jerobeam], de zoon van N'vat [Nebat], Israël had doen bedrijven. - En a ben du san disi ben de takru na ini a ai fu Masra; a no ben libi den sondu fu Yerov'am [Yerobeam], a manpikin fu N'vat [Nebat], disi ben meki Israël du sondu!"* (מלכים ב' M'lachim bet [2 Koningen - 2 Kownu] 15:24).

Vervolgens riep Peqach zichzelf in 737 v.G.T. uit tot koning van Israël. In zijn verzet tegen Assyrië sloot hij een verbond met Retzin, de koning van Aram en samen sloten zij zich aan bij de anti-Assyrische alliantie.

De Egyptische heerser Tefnakht, die inmiddels de hele Delta in handen had en de actuele ontwikkelingen bij zijn noorderburen op de voet volgde, zag een parallel in hun verzet tegen de Assyrische overheersing en zijn eigen verzet tegen de Kushitische overheersing en had hun om deze reden blijkbaar ook zijn steun toegezegd, die natuurlijk niet zo veel kon voorstellen omdat hij zijn handen vol had aan zijn eigen strijd.

Alle navolgende gebeurtenissen in Egypte staan gedetailleerd met 159 regels gegraveerd in de grote overwinningsstèle, die de zegevierende zwarte farao Piye in zijn 21e jaar liet oprichten in de Amuntempel te Napata. De gebeurtenissen in de Levant zijn grotendeels in Assyrische bronnen en ook in de Bijbel terug te vinden.

Tiglat-Pileser's veldtocht tegen de alliantie in de Levant (734-732 v.G.T.)

Assyrische inscripties spreken van een drie jaar durende campagne van koning Tiglat-Pileser III in de Levant van 734 tot 732 v.G.T. Volgens de eponiemenkroniek begon zijn veldtocht tegen de kust van Fenicië en Filistea hoogstwaarschijnlijk in de late lente of in het begin van de zomer van 734 v.G.T. Tekstfragmenten vermelden in dat jaar militaire acties tegen Fenicische steden alsook tegen Filistijnse steden als Gaza, Ashqelon en Gezer.

In het eerste jaar plunderde Tiglat-Pileser de kuststeden Tyrus en Sidon en viel hij de Filistijnen aan. Hij marcheerde met zijn leger eerst vanuit het noorden langs de Middellandse Zee en nam alle Fenicische, Israëlitische en Filistijnse kuststeden in op weg naar de grens met Egypte om zo de toegang van de anti-Assyrische alliantie tot de zee af te snijden. Zo werden dus ook delen van het Tienstammenrijk door de Assyrische koning geannexeerd. Het hele kustgebied werd van Israël afgescheiden en als provincie 'Dor' bij zijn rijk ingelijfd.

Tiglat-Pileser trok naar de Egyptische grens om het oprukken van Egyptische troepen naar de kust van Filistea te blokkeren, die volgens sommige historici door Tefnakht gestuurd werden om de anti-Assyrische alliantie van Tyrus, Damascus, Israël, Gaza en de Arabieren te steunen. Of dit echt zo was durf ik te betwijfelen, want ten eerste is dit nooit bewezen en ten tweede kan ik mij niet voorstellen dat Tefnakht een deel van zijn leger naar het noorden zou sturen om aan een oorlog deel te nemen die hem verder niets aangaat, terwijl hij hen hard nodig had voor zijn eigen strijd tegen de Kushieten in het zuiden.

De stad Gaza werd toen geregeerd door de Filistijnse koning Chanun, die in de Assyrische inscripties Hanunu genoemd werd. Volgens de chronologie van de Israëlitische egyptoloog Dan'el Kahn vluchtte Chanun bij de aantocht van het oprukkende Assyrische leger in de late lente van 734 v.G.T. naar het hof van Tefnakht in het naburige Egypte. Dat was dus enkele maanden voordat Piye tussen juli en september Memphis veroverde, de Delta onderwierp en Tefnakht versloeg, waar ik straks nog uitgebreid op in zal gaan. Het was eigenlijk niet meer dan vanzelfsprekend dat Chanun bij Tefnakht en diens bondgenoten bescherming zocht tegen Tiglat-Pileser gezien het feit, dat de heersers van Gaza en Neder-Egypte als goede burenen en handelspartners historisch en economisch gezien een nauwe relatie met elkaar hadden.

Toen Chanun zich enkele maanden later echter realiseerde dat Piye steeds meer terrein won en zijn beschermer bijna verslagen was, keerde hij uiteindelijk terug naar zijn eigen stad. Tiglat-Pileser bleek tegenover hem helemaal niet zo rancuneus te zijn als men zou verwachten. Hij herstelde Chanun in zijn ambt op de troon van Gaza, maar dan wel onder Assyrisch vazalschap. Chanun mocht dan wel weer koning zijn, maar zijn stad werd veranderd in een Assyrische haven en een soort handelspost, bīt kāri genaamd om van haar ideale ligging aan de rand van de elkaar kruisende handelsroutes vanuit Egypte en Assyrië te profiteren. Tiglat-Pileser liet deze ingrijpende maatregel, waarmee de Assyrische aanwezigheid aan de Egyptische grens versterkt werd, op een stèle memoreren, die hij in de beek van Egypte (Nahal Musur), een wadi ten zuiden van Gaza, liet plaatsen. Daarom werd Gaza door de Assyriërs voortaan 'de stad aan de beek van Egypte' genoemd. Hoewel deze stèle tot op heden niet teruggevonden is, is de plaatsing daarvan evenals de rest van de hele Gaza-veldtocht heel gedetailleerd beschreven in de inscripties van Tiglat-Pileser III in zijn koninklijk paleis.

Piye's veldtocht tegen de alliantie in de Delta (734-733)

In de late lente van 734, in dezelfde periode dus waarin Tiglat-Pilezer III bezig was met zijn veldtocht tegen de opstandige alliantie aan de kust van de Middellandse Zee, ontving de Kushitische farao Piye in zijn paleis te Napata het bericht, dat Tefnakht en zijn bondgenoten met een groot leger zuidwaarts getrokken waren, vele steden op beide oevers van de Nijl tot Itj-Tawy, de oude hoofdstad van het Middenrijk aan toe ingenomen hadden en nu Herakleopolis Magna, het oude Henes, belegerden. Peftjauawybast, de koning van deze stad, een trouwe bondgenoot van Piye, en de commandanten van het Kushitische garnizoen, smeekten Piye nu om hulp. Nimlot III, de koning van Hermopolis (Khnum), de andere bondgenoot van Piye, was daarentegen overgelopen en had zich bij de alliantie van Tefnakht aangeloten.

Dit nieuws was zeer verontrustend voor Piye, want als Herakleopolis in de handen van Tefnakht zou vallen, dan zou de weg naar Thebe voor hem open staan. Deze stad werd immers niet voor niets de poort naar Thebe genoemd. Het werd dus de hoogste tijd dat Piye moest ingrijpen om Herakleopolis te bevrijden en Thebe met zijn heilige plaatsen te beschermen.

Hij reageerde onmiddellijk met zijn veldtocht naar Midden- en Neder-Egypte en stuurde in zijn 20^e regeringsjaar zijn legeraanvoerders Pawerem en Rumersekeni met hun troepen, die in Opper-Egypte gestationeerd waren naar het noorden met de opdracht, Hermopolis (Khnum), de stad van de overloper Nimlot te heroveren en hem gevangen te nemen. Daarna mobiliseerde hij zijn strijdkrachten die in het land Kush zelf gestationeerd waren en gaf hen strikte instructies mee op de weg. De Kushitische troepen trokken vervolgens noordwaarts en behaalden de ene overwinning na de andere bij een slag op de Nijl ten zuiden van Hermopolis, twee veldslagen bij Herakleopolis en Per-Pega alsook bij de verovering van drie sterke vestingen. Desondanks was het de Kushiten niet gelukt om Nimlot te pakken te krijgen en ook de offensieve kracht van de Delta-alliantie kon niet wezenlijk verzwakt worden.

Daarop besloot de woedende Piye het roer in handen te nemen en zelf zijn leger aan te voeren. Hij verliet Napata, verzamelde zijn gigantische troepenmacht in Opper- en Midden-Egypte en trok op naar het noorden. Drie maanden later bereikte hij Thebe, het latere Luxor, waar hij het Opet-feest vierde, het Egyptische nieuwjaar. Het Egyptische kalenderjaar begon met het overstromingsseizoen op de 1^e Achtet, dat was 5 juni in Elephantine en 19 juni in de Nijldelta. Na de viering van het Opet-feest trok hij verder naar Hermopolis (Khnum), de stad van de overloper Nimlot, en veroverde onderweg een aantal steden.

Deze keer kon Nimlot hem niet ontsnappen, want Piye liet al voor zijn vertrek uit Napata zijn troepen een kordon rond de hele provincie Khmun leggen. In afwachting van zijn komst werd de stad al belegerd. Toen verscheen de zwarte farao in volle glorie op zijn koninklijke strijdswagen en moedigde zijn soldaten aan voordat hij het bevel gaf om de stad te bestormen. De zware, vijf maanden durende belegering en een dagelijkse pijlenregen zorgden ervoor dat de verdedigers van Hermopolis uitgehongerd, uitgeput en sterk uitgedund waren. Uiteindelijk gaf Nimlot zich over en onderwierp zich opnieuw aan de Kushieten.

De stad werd geplunderd, maar niemand werd gedood, ook niet de verslagen koning zelf. Zijn vrouwen en dochters kwamen wel bij de vrouwen en zusters van Piye om genade smeken en brachten kostbare geschenken voor de overwinnaar om hem mild te stemmen. De Kushitische farao schonk de vrouwen en hun schatten echter geen enkele aandacht, maar liep

rechtstreeks naar de stallen om naar de paarden te kijken. Behalve de schatkamers trokken de stallen van Nimlot's paleis namelijk zijn meeste aandacht omdat hij net als de meeste Kushieten een bijzondere liefde voor paarden had. Wat hij daar zag brak zijn hart en hij zei tegen Nimlot: "Het is voor mij pijnlijker dat mijn paarden honger lijden, dan al het kwaad dat u mij berokkend hebt!" Piye's grote liefde voor paarden komt duidelijk tot uitdrukking op de lunette van zijn overwinningstèle, waarop staat afgebeeld, hoe Nimlot hem als gebaar van onderwerping een paard aanbood.

Na de verovering van Hermopolis trok Piye verder naar het noorden om zijn belegerde vazal te helpen. Door de overwinningen van Piye kon Peftjauawybast nog steeds standhouden tegen de langdurige belegering door de troepen van de alliantie, maar het was nu nog slechts een kwestie van dagen voordat Herakleopolis in de handen van Tefnakht zou vallen. Toen verscheen het Kushitische leger op het strijdtoneel en maakte korte metten met de belegeraars. De koning van de belegerde stad, Peftjauawybast, verwelkomde zijn Kushitische bevrijders en onderwierp zich opnieuw aan Piye. Met de bevrijding van Herakleopolis was geheel Opper-Egypte weer in Kushitische handen.

De volgende fase van zijn veldtocht was de verovering van het opstandige Neder-Egypte, het thuisfront van de alliantie. De zonen van Tefnakht hadden zich met hun manschappen in een vesting aan de mond van de Fayum verschanst, maar toen ze zich realiseerden dat ze geen schijn van kans hadden tegen het enorme leger van de woedende Piye gaven ze zich al gauw over. Evenals in Hermopolis gaf de Kushitische koning zijn soldaten ook nu weer het bevel, dat ze niemand van de gevangenen mochten doden en ook de burgerbevolking moesten ontzien, waarmee hij zijn edelmoedigheid toonde. Daarna volgden nog meer capitulaties, want ook talrijke andere steden en vestingen op de weg naar de Delta gaven zich zonder strijd over aan de troepen van Piye. Na de onderwerping van de steden Per-Sekhem-Kheper-Re, Mer-Atum (Medum) en Itj-Tawy, de voormalige hoofdstad van het Middenrijk in het uiterste noorden van de Nijlvallei bood alleen nog maar het aan Tefnakht loyale Memphis (Nof) met 8000 verdedigers een noemenswaardige weerstand aan de oprukkende Kushieten.

Na de verovering van Midden-Egypte bereikte Piye de eindbestemming van zijn veldtocht: Memphis, de hoofdstad van de alliantie, tijdens de overstroming van de Nijl. Dat moet ergens in augustus of september van het jaar 734 v.G.T. geweest zijn. Chanun, de koning van Gaza, die aan het hof van Tefnakht politiek asiel genoot, zag de bijl al lang van te voren hangen en was al enkele maanden eerder naar zijn stad teruggekeerd zoals ik reeds in het vorige hoofdstuk aangaf. Dat bleek voor hem achteraf de juiste beslissing geweest te zijn.

Farao Piye verscheen in zijn koninklijke strijdswagen voor de poorten van Memphis en riep de inwoners op om zich niet te verzetten, maar de stad evenals al die andere steden daarvoor ook al gedaan hadden zonder strijd over te geven. Hij voegde daar de belofte aan toe dat hij dan ook aan hen barmhartigheid zal bewijzen als zij zich overgaven en hij herinnerde hen eraan, dat hij ook bij de onderwerping van de overige zuidelijke regio's niemand gedood heeft behalve hen, die in de strijd gesneuveld waren. Hij bedoelde het goed, maar hij sprak tot dovemans oren, want zij negeerden zijn woorden, barricadeerden hun poorten, bemanden de muren en maakten alles gereed om de stad te verdedigen. Op dezelfde avond sloop Tefnakht na zonsondergang in het donker ongemerkt de belegerde stad binnen om haar verdedigers moed toe te spreken en hen een hart onder de riem te steken. Hij vertrok weer voor zonsopgang en sloop stilletjes langs de Kushitische wachtposten. Het is mogelijk dat hij toch door één van de soldaten ontdekt werd, maar hij was al weg voordat ze hem te pakken konden krijgen. In elk geval was Piye natuurlijk laaiend toen hij dit heimelijke bezoek van zijn tegenstander te horen kreeg. Hij schreef in zijn verslag op zijn overwinningstèle in regel 89, dat Tefnakht uit Memphis gevlucht was vóórdat de stad door de Kushitische troepen binnen één dag veroverd werd als een wolkbreuk.

Piye sprong op zijn strijdswagen en gaf bevel tot de aanval! Hij zette alles in het werk om de opstandige stad zo snel mogelijk te veroveren en liet alle boten en schepen in de haven van Memphis in beslag nemen en slopen om hun hout te gebruiken voor het bouwen van ladders, stormrammen, aanvalstorens en andere hulpmiddelen om over de stadsmuren te klimmen. De 8000 verdedigers leverden hun aanvallers een verbitterde strijd met hoge verliezen aan beide kanten. Er werd zwaar gevochten om de stad, maar uiteindelijk behaalden de aanvalstroepen van Piye de overwinning en namen Memphis in. De machtige zwarte koning begaf zich naar de tempel van Ptah om daar zijn overwinning te proclameren. Hij hield zich aan zijn woord en beval

zijn troepen om de inwoners en de garnizoenssoldaten van de stad te sparen en niemand te doden. Hij liet daarmee zien dat hij geen wrede veroveraar was, maar een rechtvaardige farao voor alle Egyptenaren.

Nu Piye ook het zuiden van Egypte grotendeels in handen had en zelfs de hoofdstad Memphis gevallen was, en nadat ook de laatste steden Krokodilopolis (Hut-Sobek) en Aphroditopolis [Tepihu] gecapituleerd hadden, konden de bondgenoten van Tefnakht niet anders dan zich overgeven, want de strijd was voor hen niet meer te winnen.

Van alle kanten kwamen de heersers uit de Delta bij de zegevierende koning van Kush om zich aan hem te onderwerpen. De eerste was farao Iuput II van de 23e dynastie, de heerser van Leontopolis (Taremu). Zijn voorbeeld volgend kwamen ook Padiiset van Athribis (Hut-ta-heri-ib) en Heliopolis (On) en Iukanesh (Akanosh) van Sebennytos (Tjeb-netjer), en een dozijn andere voornamelijk Libische regenten aan hun nieuwe opperheerser Piye hun trouw betuigen. Ook farao Osorkon IV van Tanis en Bubastis, de laatste vertegenwoordiger van de 22e dynastie en zoon van Sheshonq V en Tadi-Bastet III onderwierp zich kort na zijn troonsbestijging aan de Kushitische overwinnaar.

Piye veroverde weliswaar de hele oostelijke Delta, maar slaagde er nog steeds niet in om Tefnakht definitief te verslaan. Hij trok zich namelijk in het uiterste noordwesten van de Delta terug en vond toevlucht op een eiland in de moerassen (Piye's stèle regels 129-130). Pas toen een laatste wanhopige opstand van de stad Mesedet ten noorden van Athribis tegen de Kushitische overheersing was neergeslagen besloot Tefnakht om te onderhandelen. Het ging hem daarbij echter niet om de voorwaarden van een overgave, maar van een wapenstilstand, want hij wist dat hij zich in een sterke onderhandelingspositie bevond. Gezien het feit dat hij nog steeds de hele westelijke Delta in handen had en zijn troepen de opmars van Piye eventueel nog enkele maanden een lange, tijdrovende uitputtingsslag konden tegenhouden wist hij Piye daarvan te overtuigen om een compromis te sluiten. Zo kreeg hij het voor elkaar, dat hij niet zelf naar Piye hoefde te gaan om zich persoonlijk aan hem te onderwerpen, maar dat er een Kushitische delegatie naar hem moest komen om hem de eed van trouw aan de nieuwe farao van geheel Egypte af te nemen.

Op de lunette van Piye's overwinningsstèle zien wij de drie farao's Iuput II van Leontopolis, Osorkon IV van Tanis en Bubastis, en Peftjauawybast van Herakleopolis voor Piye neerknielen en de grond voor hem kussen, terwijl de vierde lokale farao, Nimlot van Hermopolis hem als gebaar van onderwerping een paard aanbiedt.

Daarmee was het Kushitische oppergezag over heel Egypte gevestigd. Piye's taak zat erop. Na de onderwerping van Tefnakht en alle andere vorsten, die hij aan het hoofd van hun steden liet, kon hij tevreden huiswaarts keren om vanuit zijn hoofdstad Napata over Egypte te regeren. Piye mag dan wel een goede strateeg en een uitstekende legeraanvoerder geweest zijn, maar als heerser over zo een reusachtig rijk was hij eigenlijk te naïef en veel te goedhartig, want hij onderschatte de geslepen figuren, die geniepig achter zijn rug de touwtjes in handen hielden. Hij maakte dezelfde fout, die ook zijn vader maakte, namelijk dat hij zijn Kushitische troepen grotendeels uit Neder-Egypte terugtrok. Hierdoor waren zijn vazallen en met name Tefnakht en Osorkon IV in wezen vrij om doen wat ze wilden zonder de directe toezicht van Piye.

Om het machtsvacuüm te vullen, dat door Piye's vertrek was ontstaan, riep Tefnakht zichzelf in het jaar 733 v.G.T. uit als farao met de troon-naam Shepses-Re en heersde over de gehele Delta tot zijn dood in 725 v.G.T. Aan deze onstabiele situatie werd pas door Piye's opvolger Shabaka een eind gemaakt door de verovering van Saïs, waar ik het de volgende keer over zal hebben.

Aanval van de alliantie op Juda (733 v.G.T.)

Nadat Piye naar Napata teruggekeerd was en Tefnakht zichzelf tot farao had uitgeroepen, werd Achaz, de koning van Juda, door de beide leiders van de anti-assyrische alliantie, de koningen Retzin van Aram en Peqach van Israël bedreigd. In dit tweede jaar van zijn drie jaar durende veldtocht in de Levant, het jaar 733 v.G.T., had Tiglat-Pileser de overjordaanse Arabieren onder koningin Shamsi verslagen en hoewel hij ook de Arameeërs in het veld versloeg, lukte het hem echter niet in om Damascus te veroveren. Daarom kon Retzin samen met Peqach gewoon zijn gang verder gaan na de terugkeer van Tiglat-Pileser naar Assyrië. Ook hierin zien we weer een

overeenkomst met de situatie in Egypte. In מלכים ב M'lachim bet [2 Koningen - 2 Kownu] 16:5 lezen wij hierover: *“Toen trok Retzin, de koning van Aram, met Peqach, de zoon van Remal'yahu, de koning van Israël, op ten strijde tegen Jeruzalem. En zij belegerden Achaz, maar konden in de strijd de overhand niet behalen.”*

Surinaams: *“Dan Retzin, a kownu fu Aram, nanga Peqach, a manpikin fu Remal'yahu, a kownu fu Israël, ben kon feti agensi Yerusalem, èn den ben go lontu fu feti agensi Achaz, ma den no ben man wini en.”*

Wat was de reden van deze aanval? Waarom liet de Eeuwige het überhaupt toe dat de heilige stad door hun eigen broeders werd aangevallen en belegerd? En dan ook nog in samenwerking met heidense afgodendienaars? Wel, die samenwerking is op zich niet vreemd, want Peqach en zijn volk waren zelf afgodendienaars, zoals geschreven staat: *“Hij deed wat kwaad is in de ogen van de Eeuwige, hij week niet af van de zonden die Yerov'am [Jerobeam], de zoon van N'vat [Nebat], Israël had doen bedrijven. - En a ben du san disi ben de takru na ini a ai fu Masra; a no ben libi den sondu fu Yerov'am [Yerobeam], a manpikin fu N'vat [Nebat], disi ben meki Israël du sondu.”* מלכים ב M'lachim bet [2 Koningen - 2 Kownu] 15:28).

En dat G'd het toeliet dat de beide g'ddeloze koningen Juda bedreigden en lastig vielen was op de eerste plaats omdat ook Achaz zelf geen haar beter was dan Peqach en dat Juda even hard meedeed aan de afgoderij als Israël. Over Achaz lezen wij namelijk het volgende: *“Hij deed niet wat recht is in de ogen van de Eeuwige zoals zijn vader David, maar hij wandelde in de wegen der koningen van Israël en maakte zelfs gegoten beelden voor de Ba'als; ja, hij ontstak offers in het dal Ben-Hinnom en verbrandde zijn zonen met vuur in overeenstemming met de gruwelen der volken, die de Eeuwige voor het aangezicht van de Israëlieten had verdreven.”*

Surinaams: *“A no ben du san disi ben de leti na ini a ai fu Masra, leki David en tata; bikasi a ben waka na ini a pasi fu den kownu fu Israël, èn a ben meki den smelti popki gi den Ba'al tu. Moro fara, a ben bron switi smeri sani na ini a lagi presi fu Ben-Hinom, èn a ben bron den pikin fu en na ini faya leki den takrudu du den heiden disi Masra ben trowe na fesi fu den Israël suma.”* Div'rei haYamim bet [2 Kronieken - 2 Kroniki] 28:1-3).

Daarom gebeurde de aanval op Juda niet alleen met goedkeuring van de Eeuwige, maar zelfs op Zijn initiatief. Reeds kort voor de troonsbestijging van Achaz, toen hij zijn overleden vader Yotam net ten grave droeg, lezen wij: *“In die dagen begon de Eeuwige Retzin, de koning van Aram, en Peqach, de zoon van Remal'yahu, op Juda los te laten! - Na den dei dati, Masra ben bigin fu seni Retzin, a kownu fu Aram, nanga Peqach, a manpikin fu Remal'yahu, agensi Yuda!”* מלכים ב M'lachim bet [2 Koningen - 2 Kownu] 15:37). Maar natuurlijk moeten we de aanval op Juda niet alleen als een straf van G'd zien, maar ook in zijn historische context bekijken, want Achaz was één van de weinige heersers in de regio, die zich niet bij de rebellie tegen Tiglat-Pileser aansloten.

Het primaire doel van Retzin en Peqach voor het aanvallen van Juda en het belegeren van Jeruzalem was derhalve, om Achaz daarmee te dwingen, tot de anti-Assyrische alliantie toe te treden en hem anders op de troon te vervangen door de zoon van Tav'al [Tabeal] zoals we kunnen lezen in het verslag van Jesaja: *“In de tijd dat Achaz, de zoon van Yotam, de zoon van Uziyahu, regeerde over Yehuda [Juda], trok koning Retzin van Aram samen met koning Peqach van Israël, de zoon van Remal'yahu, op naar Yerushalayim [Jeruzalem]. Hij belegerde de stad, maar slaagde er niet in haar in te nemen. Toen het koningshuis van David het bericht kreeg dat Aram en Efrayim de krachten gebundeld hadden, sloeg de koning en zijn volk de schrik om het hart, en zij beefden als bomen in de storm. Toen zei de Eeuwige tegen Yeshayahu [Jesaja]: Ga samen met je zoon Sh'ar Yashuv op weg om Achaz te ontmoeten, op de straat van het bleekveld, waar de watertoevoer in het bovenste waterbekken uitkomt. Zeg tegen hem: Houd het hoofd koel, laat u geen schrik aanjagen door die twee smeulende stukken hout, Retzin van Aram en de zoon van Remal'yahu, hoe hoog hun woede ook oplaait. Aram mag dan kwaad tegen u in de zin hebben, net als Efrayim met die zoon van Remal'yahu, en zeggen: Laten we tegen Yehuda [Juda] ten strijde trekken, het verscheuren en overmeesteren, en dan stellen we de zoon van Tav'al [Tabeal] aan als koning, maar dit zegt de Eeuwige G'd: Het zal niet gebeuren! Het zal niet zo gaan!”*

Surinaams: *“En a ben pasa so na den dei fu Achaz, a manpikin fu Yotam, a manpikin fu Uziyahu, a kownu fu Yuda, dati Retzin, a kownu fu Aram, nanga Peqach, a manpikin fu*

Remal'yahu, a kownu fu Israël, ben go na Yerusalem fu feti agensi en, ma den no ben man wini en. En den ben taigi a oso fu David taki: Aram ben kon makandra nanga Efrayim. En en hati ben beifi, èn a hati fu en pipel tu, so leki den bon fu a busi seki nanga a winti. Dan Masra ben taigi Yeshayahu [Yesaya] taki: Go miti nanga Achaz, yu nanga yu manpikin Sh'ar Yashuv; na a kaba fu a watraleiding peipi fu a moro hei watrapeti disi de na a pasi fu a Vollersveld; èn taki gi en taki: Luku bun, èn tan tiri; no frede, èn no abi broko hati fu den tu smoko stompu fu faya-tiki, fu a faya hatibron fu Retzin nanga Aram, nanga di fu a manpikin fu Remal'yahu. Bikasi Aram, Efrayim, nanga a manpikin fu Remal'yahu ben miti mofu nanga takru rai makandra agensi yu taki: Meki wi opo, go agensi Yuda, èn trobi en, èn broko en, èn seti wan kownu na mindri fu en, a manpikin fu Tav'al [Tabeal]. So Masra Gado taki: A no sa tan, èn a no sa pasa so!" (ישעיהו) Yeshayahu [Jesaja - Yesaya] 7:1-7).

Ondanks de slechte levenswandel van Achaz en zijn volk wilde de Eeuwige hen alsnog de kans geven om tot inkeer te komen en voortaan hun vertrouwen op Hem stellen. Daarom zond Hij de profeet bij de koning van Juda om hem te bemoedigen en hem te zeggen dat hij niet bang hoefde te zijn voor zijn vijanden, want wat zij van plan waren zou niet gebeuren. Achaz hoefde niet te vrezen, maar slechts op de Eeuwige vertrouwen!

De woorden van de profeet negerend zocht Achaz echter liever zijn heil bij de goden met alle gevolgen vandien: "Hij bracht offers en ontstak die op de hoogten, op de heuvels en onder elke groene boom. Daarom gaf de Eeuwige, zijn G'd, hem over in de macht van de koning van Aram, zodat zij hem versloegen en veel gevangenen van hem wegvoerden en naar Damascus brachten. Ook werd hij in de macht van de koning van Israëlieten overgegeven, die hem een zware nederlaag toebracht.

Peqach, de zoon van Remal'yahu, doodde in Juda honderdtwintigduizend man op een dag, allen krijgslieden; omdat zij de Eeuwige, de G'd hunner vaders, hadden verlaten! Zich'ri, een held van Efrayim, doodde Ma'aseyahu, de zoon des konings, Az'riqam, de paleisoverste, en Elqana, de eerste na de koning. Ook voerden de Israëlieten van hun broeders tweehonderd-duizend vrouwen, zonen en dochters als gevangenen weg, en roofden tevens van hen een grote buit, die zij naar Shom'ron [Samaria] brachten.

Daar was echter een profeet van de Eeuwige, die Oded heette. Deze ging het leger dat naar Shom'ron [Samaria] kwam, tegemoet en zeide tot hen: Zie, in Zijn gramschap over Juda heeft de Eeuwige, de G'd uwer vaders, hen in uw macht overgegeven, en gij hebt onder hen een bloedbad aangericht met zulk een woede, dat het ten hemel schreit. En nu denkt gij de mensen uit Juda en Jeruzalem als slaven en slavinnen aan u te onderwerpen. Is er ook bij u geen grote schuld tegen de Eeuwige, uw G'd?

Nu dan, hoort naar mij: laat de gevangenen die gij van uw broeders weggevoerd hebt, terugkeren, want de brandende toorn van de Eeuwige rust op u! Toen stonden enige mannen uit de hoofden der Efraïmieten: Azar'yahu, de zoon van Yochanan, Berech'yahu, de zoon van Meshilemot, Yechiz'qiyahu, de zoon van Shalum, en Amasa, de zoon van Chad'lai, op tegen hen die uit de strijd gekomen waren, en zeiden tot hen: Gij zult deze gevangenen niet hier brengen, want uw voornemen maakt ons schuldig tegenover de Eeuwige en vermeerdert onze zonden en onze schulden; wij hebben toch al grote schuld, en brandende toorn rust op Israëlieten.

Toen lieten de gewapenden de gevangenen en de roof bij de oversten en de gehele menigte achter. En de mannen, wier namen hier vermeld zijn, maakten zich op en hielpen de gevangenen: alle naakten onder hen kleedden zij van de buit; zij kleedden en schoeiden hen, gaven hun te eten en te drinken en zalfden hen; allen onder hen, die moeizaam voortstompelden, vervoerden zij op ezels; zij brachten hen naar Yericho, de Palmstad, bij hun broeders; daarna keerden zij naar Shom'ron [Samaria] terug."

Surinaams: "A ben meki ofrandi èn a ben bron switi smeri sani na ini den hei presi, èn na tapu den bergi, èn na ondro ibri grun bon. Fu dat'ede Masra en Gado ben gi en abra na ini a anu fu a kownu fu Aram, èn den ben naki en, èn den ben tyari wan bigi hipi suma gowe leki srafu, èn den ben tyari den go na Damascus. So srefi A ben gi en abra na ini a anu fu a kownu fu Israël, disi ben naki en èn kiri furu suma.

Bikasi Peqach, a manpikin fu Remal'yahu, ben kiri wan hondro nanga twenti dusun fetiman na ini wan dei, disi ben de alamala tranga fetiman, bikasi den ben libi Masra Gado fu den tata! En Zich'ri, wan makti man fu Efrayim, ben kiri Ma'aseyahu, a manpikin fu a kownu, nanga Az'riqam, a basi fu a paleisi, nanga Elqana, a fosi man na baka a kownu. So srefi den Israëlieten

suma ben tyari tu hondro dusun fu den brada gowe leki srafu; uma, manpikin nanga umapikin, èn den ben tyari furu winisani komopo fu den tu, èn den ben tyari den winisani go na Shom'ron [Samaria]

Man wan profeiti fu Masra ben de drape; en nen ben de Oded; èn a ben go na fesi fu a legre disi ben kon na Shom'ron [Samaria], èn a ben taki gi den taki: Luku, bikasi Masra Gado fu un tata ben abi hatibron na tapu Yuda, A ben gi den abra na ini un anu, èn un ben kiri den nanga so wan hatibron dati a bari ben go na heime! En now un wani hori den Yuda suma nanga den suma fu Yerusalem leki man-srafu nanga uma-srafu gi un; ma unsrefi no ben du bigi sondu agensi Masra un Gado?

Now fu dat'ede arki na mi, èn gi den srafu baka, di un ben teki un brada poti na katibo; bikasi a faya hatibron fu Gado de na un tapu! Dan wantu man fu den fesiman fu Efrayim ben tanapu agensi den disi ben kon baka fu a feti: Azar'yahu, a manpikin fu Yochanan, Berech'yahu, a manpikin fu Meshilemot, nanga Yechiz'qiyahu, a manpikin fu Shalum, nanga Amasa, a manpikin fu Chad'lai. En den ben taki gi den taki: Un no sa tyari den srafu kon dya; bikasi so leki wi ben du sondu agensi Masra kaba, un wani meki wi sondu nanga wi ogridu kon moro furu; bikasi wi sondu de bigi, èn bigi hatibron de agensi Israël.

So ala den fetiman ben libi den srafu nanga den winisani na fesi fu den fesiman nanga a heri komakandra. En den man, disi wi ben kari den nen baka, ben opo, èn den ben teki den srafu nanga a winisani, èn den ben tapu ala den suma na den mindri disi ben de nanga soso skin; èn den ben poti krosi na den tapu, èn den ben gi den susu, èn den ben gi den nyanyan nanga watra fu dringi, èn den ben sarfu den, èn den ben tyari ala den swaki wan fu den na tapu buriki, èn den ben tyari den go na Yericho, a foto fu den palmbon na den brada; dan den ben drai go baka na Shom'ron [Samaria].” (דברי הימים ב) Div'rei haYamim bet [2 Kronieken - 2 Kroniki] 28:4-15).

Zo hield de Eeuwige Zich aan Zijn belofte, want Jeruzalem werd niet ingenomen en de gevangenen werden vrijgelaten. De volgende keer gaan we kijken hoe het verder ging, want de bovengenoemde stamhoofden hadden begrepen dat de brandende toorn op Israël rustte en toonden berouw, maar Achaz en Peqach bleven ongehoorzaam aan de Eeuwige en dat had voor beiden grote gevolgen.

Ik vind het buitengewoon boeiend om de bekende verhalen uit de bijbel in hun historische context te plaatsen en dan te ontdekken dat G'ds Woord keer op keer door de geschiedenis bevestigd wordt. Muurschilderijen, inscripties en stelen helpen ons, de gebeurtenissen die gedetailleerd in de Bijbel beschreven zijn, te dateren. Maar het belangrijkste is de boodschap, die de Eeuwige ons daarmee wil doorgeven: “*Vertrouw niet op mensen met macht, op een sterveling bij wie geen redding is. Stokt zijn adem, hij keert terug tot de aarde, op die dag gaat hij met zijn plannen ten onder. Gelukkig wie de G'd van Ya'aqov tot hulp heeft, wie zijn hoop vestigt op de Eeuwige, zijn G'd, die hemel en aarde heeft gemaakt, de zee en alles wat daar leeft, Hij die trouw is tot in eeuwigheid!*”

Surinaams: ““No poti fertrow na tapu den fesiman, efu na tapu a pikin fu libisuma, pe yepi no de. Te en bro de tapu, a de drai go baka na a gron; tapu a dei dati, en prakseri no de moro. A suma disi abi a Gado fu Jakob leki en yepiman de breiti; en howpu de na tapu Masra en Gado, disi ben meki heime! nanga grontapu, a se nanga alasani disi de na ini; disi hori wortu fu tēgo!” (תהלים Tehilim [Psalmen] 146:3-6). Amen!

Werner Stauder